

Rzeszów, 13-14-15 maja 2026 r.

Uniwersytet Rzeszowski

XIII TRANSDYSCYPLINARNE SYMPOZJUM BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

Badania jakościowe – między poznaniem a zaangażowaniem

Abstrakty wystąpień

dr Katarzyna Archanowicz-Kudelska

Akademia Leona Koźmińskiego

Techniki Projekcyjne w badaniach jakościowych – kwiatek do kożucha czy wisienka na torcie?

Techniki projekcyjne od wielu lat stanowią element warsztatu badaczy jakościowych, szczególnie w badaniach społecznych i marketingowych. Ich zastosowanie budzi jednak ambiwalentne oceny – z jednej strony uznawane są za kreatywne narzędzie umożliwiające dotarcie do ukrytych postaw, emocji i znaczeń, z drugiej zaś bywają traktowane jako jedynie atrakcyjny, lecz metodologicznie wątpliwy i trudno interpretowalny dodatek do badań. Czym zatem są i jakie mają zastosowanie? Jaką rolę pełnią w badaniach? Kiedy ich używać? Do jakich tematów i wywiadów się nadają a do jakich nie? Jak je interpretować?

mgr Izabela Bentkowska-Furman

Uniwersytet Rzeszowski

Między zaangażowaniem a dystansem. Dylematy etyczne badacza jakościowego w warunkach izolacji penitencjarnej

Celem referatu jest analiza dylematów etycznych towarzyszących prowadzeniu badań jakościowych w warunkach izolacji penitencjarnej. Zakłady karne stanowią specyficzne pole badawcze, charakteryzujące się asymetrią władzy, ograniczoną autonomią uczestników oraz wysokim poziomem kontroli instytucjonalnej. W takich warunkach szczególnego znaczenia nabiera problem relacji między badaczem a badanymi, w tym napięcie pomiędzy wymogiem zachowania dystansu naukowego a empatycznym zaangażowaniem. Wnioski wskazują, że badania prowadzone w instytucjach totalnych wymagają nie tylko rygoru metodologicznego, lecz także pogłębionej autorefleksji etycznej, obejmującej zarówno relacje z uczestnikami badania, jak i odpowiedzialność za sposób reprezentacji ich doświadczeń.

dr Beata Bielska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr Sylwia Męcfal

Uniwersytet Łódzki

dr hab. Adrianna Surmiak

Uniwersytet Warszawski

Refleksyjność etyczna w badaniach jakościowych w czasie kryzysów społecznych. Doświadczenia polskich badaczek i badaczy społecznych

Kryzysy społeczne istotnie przekształcają praktykę badań jakościowych, generując nowe wyzwania etyczne i redefiniując relacje między osobami badającymi a uczestniczącymi w badaniach. Wystąpienie opiera się na analizie 42 pogłębionych wywiadów przeprowadzonych z polskimi badaczkami i badaczami społecznymi reprezentującymi różne dyscypliny, którzy prowadzili badania w czasie pandemii Covid-19. Ramę teoretyczną naszej analizy stanowi koncepcja refleksyjności etycznej oraz „etycznie ważnych momentów” (Guillemin, Gillam 2004).

dr hab. Małgorzata Bieńkowska, prof. UwB

Uniwersytet w Białymstoku

Społeczność pogranicza jako grupa wrażliwa? Refleksja z badań

Społeczności pograniczy są od wielu lat podmiotem badań naukowych, sytuacja ta wydaje się być dość oczywista a jednak, w trakcie realizacji własnych badań terenowych zauważyłam, że dotarcie do respondentów, rozmówców i rozmówczyń jest wyjątkowo trudne. Badania realizuję na pograniczu polsko-białoruskim, koncentruję się na życiu codziennym w warunkach kryzysu migracyjnego. W proponowanym referacie chcę podjąć refleksję o tym, czy społeczność pogranicza jest grupą wrażliwą, a jeśli tak to jakie czynniki powodują, że tak się dzieje.

dr Piotr Binder

Polska Akademia Nauk

Od kodowania do promptowania? Jak AI w QDAS reorganizuje analizę jakościową

Integracja generatywnej sztucznej inteligencji z oprogramowaniem do analizy danych jakościowych (QDAS) często jest entuzjastycznie przedstawiana jako obietnica przyspieszenia i wsparcia pracy analitycznej. W referacie podejmuję refleksję nad tym, co „przyspieszenie” realnie oznacza dla analizy jakościowej, gdy narzędzia sztucznej inteligencji generują nowe artefakty pracy analitycznej (streszczenia, podpowiedzi, wskazania fragmentów, propozycje tematów), które coraz bardziej aktywnie porządkują uwagę badacza i przebieg interpretacji. W praktyce prowadzi to do paradoksu: albo rosną koszty kontroli jakości (weryfikacji) i „zysk czasu” okazuje się pozorny, albo – przy ograniczonej weryfikacji – rośnie ryzyko utraty kluczowych elementów podręcznikowo uznawanych za esencję analizy jakościowej. Referat ma charakter krytycznej refleksji metodologicznej i dotyczy tego, jak funkcje sztucznej inteligencji w oprogramowaniu do analizy jakościowej mogą wpływać na praktykę analizy oraz jakie mogą być konsekwencje tych zmian dla akademickich reżimów pracy i oceny. Pytam w szczególności: jak zmienia się praca interpretacyjna i jakie napięcie powstaje między obietnicą przyspieszenia a wymogiem iteracyjnego kontaktu z danymi; co pozostaje przejrzyste i audytowalne, a co przesuwają się do operacji trudnych do prześledzenia i udokumentowania; a także jak redefiniowane są autorstwo i odpowiedzialność za interpretację. Rdzeniem rozważań jest analiza afordancji wybranych funkcji

sztucznej inteligencji w oprogramowaniu do analizy jakościowej oraz perspektywa praktyki dydaktycznej i szkoleń, z przykładami z MAXQDA AI Assist i Tailwind jako ilustracjami szerszej klasy narzędzi. Pozwala to uchwycić kluczowe momenty, w których „podpowiedź” wygenerowana przez narzędzie najłatwiej przesuwa granicę między wsparciem a zastępowaniem pracy interpretacyjnej badacza, a także postawić pytanie o to, jak w tych punktach utrzymać rygor analizy jakościowej.

dr Grzegorz Bryda

Uniwersytet Jagielloński

Refleksyjność badacza jakościowego w epoce algorytmicznej

Rozwój narzędzi opartych na sztucznej inteligencji, w szczególności dużych modeli językowych, zmienia warunki prowadzenia analizy danych jakościowych, a wraz z nimi status refleksyjności badacza. W tradycji badań interpretacyjnych refleksyjność odnosiła się przede wszystkim do świadomości własnego usytuowania w polu badawczym, wpływu badacza na proces interpretacji oraz relacji z osobami uczestniczącymi w badaniu. W środowisku cyfrowym interpretacja nie przebiega już wyłącznie między badaczem a materiałem empirycznym, lecz jest współkształtowana przez narzędzia analityczne, które uczestniczą w porządkowaniu danych, generowaniu kategorii oraz ukierunkowywaniu możliwych trajektorii analizy. Celem wystąpienia jest refleksja nad przemianą refleksyjności badacza jakościowego w warunkach analizy danych wspomaganą przez modele językowe. Punktem wyjścia jest założenie, że technologie oparte na przetwarzaniu języka naturalnego stają się elementem szerszych układów socjotechnicznych, w których proces interpretacji jest współkonstruowany przez badacza, dane oraz narzędzia analityczne. W takim ujęciu refleksyjność nie dotyczy już wyłącznie relacji między badaczem a uczestnikami badań, lecz obejmuje także relacje z technologiami, które współuczestniczą w organizowaniu i profilowaniu interpretacji materiału empirycznego. Wystąpienie wpisuje się w perspektywę cyfrowej socjologii jakościowej, która łączy tradycję interpretatywną badań jakościowych z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych w analizie danych. Zostaną omówione konsekwencje metodologiczne i epistemologiczne tej zmiany, ze szczególnym uwzględnieniem napięcia między automatyzacją analizy a interpretatywną odpowiedzialnością badacza. Wystąpienie podejmuje także pytanie o to, w jaki sposób rozwój narzędzi AI przekształca rolę badacza – od interpretatora danych do projektanta i kuratora procesu analitycznego.

dr Karolina Cynk

Uniwersytet Rzeszowski

Zwierzęta w herbach polskich miast – analiza dyskursu wizualnego

Celem prezentacji jest analiza i porównanie herbów 30 polskich miast, w których widnieje wizerunek co najmniej jednego zwierzęcia. Do badań wybrane zostały miasta, które w latach 1975-1998 stanowiły stolice województw. W prezentacji podjęto próbę odpowiedzi na następujące problemy badawcze: 1) Jakie cechy przypisuje się zwierzętom obecnym w miejskich herbach? 2) Jakie były powody umieszczania zwierząt w herbach? 3) Czy obecność zwierząt w herbach zależy od otoczenia przyrodniczego, w jakim były zakładane miasta?

dr hab. Jadwiga Daszykowska-Tobiasz, prof. UR

Uniwersytet Rzeszowski

Prowadzenie badań jakościowych z udziałem uchodźców: konteksty metodologiczne i etyczne

Prowadzenie badań jakościowych z osobami z doświadczeniem uchodźczym wiąże się ze szczególnymi wyzwaniem, które wykraczają poza standardowe ramy metodologiczne. Badacz poza określeniem założeń teoretycznych i metodologicznych badań, a także osadzenia ich we właściwym paradygmacie jakościowym, jest zobowiązany do przestrzegania zasad etyki w kontakcie z osobami, które doznały traumy. Celem wystąpienia

jest analiza rozwiązań i trudności warsztatowych oraz dylematów etycznych prowadzenia badań jakościowych w obszarze uchodźstwa, w oparciu o własne doświadczenie badawcze.

dr Barbara Dobrowolska

Uniwersytet w Siedlcach

Dziecko w edukacji szkolnej w kontekstach społeczno-kulturowych. Badania jakościowe z perspektywą interdyscyplinarną

Celem wystąpienia jest ukazanie dziecka jako podmiotu w badaniach jakościowych, jego doświadczeń nie tylko jako osoby uczestniczącej w procesach socjalizacji, ale jako aktora w relacjach społecznych i ich uwarunkowań kulturowych. Zrozumienie dynamiki rozwoju i funkcjonowania dziecka w edukacji szkolnej jest możliwe poprzez zastosowanie strategii jakościowej z uwzględnieniem perspektywy interdyscyplinarnej. Artykuł jest próbą ukazania wielowymiarowości w badaniach z jednoczesnym wskazaniem znaczenia innych dyscyplin naukowych, pozwalających na wyjście poza ramy pedagogiki i ukazanie dziecięcego świata w całej swej złożoności.

dr Elżbieta Dolata

Uniwersytet Rzeszowski

Dokumenty pamiętnikarskie jako materiał źródłowy w badaniach pedagogicznych

Referat ma na celu przedstawienie znaczenia w badaniach naukowych źródeł pamiętnikarskich. Stanowią one niezmiernie istotne źródło informacji m. in. w badaniach pedagogicznych. Są wykorzystywane głównie przez badaczy dziejów oświaty i wychowania. Ich wartość jest znacząca przede wszystkim dlatego, że wspomnienia autorów, będących bezpośrednimi świadkami lub uczestnikami wydarzeń, pozwalają na uchwycenie emocji towarzyszących opisywanym sytuacjom. Wykorzystanie źródeł pamiętnikarskich pozwala na autentyczne odtworzenie faktów istotnych dla naukowego poznania rzeczywistości pedagogicznej.

dr Wojciech Doliński

Uniwersytet Wrocławski

Wartości pielęgniarek onkologicznych w perspektywie wywiadów fokusowych – dylematy egzystencjalne i badawcze

W świetle niektórych refleksji F. Znanieckiego można by stwierdzić, że wartości nie przekładają się bezpośrednio na to, co użyteczne. Jednakże problematyzowanie sfery wartości ujawniającej się w aktywności poznawczej i analitycznej, może dwójako prowadzić do ukazania społecznie ważnych konsekwencji działania sfery aksjonormatywnej. Po pierwsze przez sam tematyczny wybór zawodu pielęgniarki, a w szczególności z naciskiem na wartości w praktyce zawodowej pielęgniarek onkologicznych. Po drugie natomiast przez wskazanie na wartości, które ujawniają się nie tylko na styku interdyscyplinarny zespół badawczy a pielęgniarki, ale też pomiędzy samymi badaczami reprezentującymi różne typy aktywności poznawczej w ramach wspólnego pola badawczego. Tematyka wystąpienia będzie dotyczyć głównie podejmowanych przez pielęgniarki onkologiczne takich aktywności pozazawodowych, z tańcem włącznie, które sprzyjają uelastycznianiu i otwieraniu systemu wartości. Podejmowanie działań instytucjonalnych w kierunku możliwości realizacji takich aktywności w miejscu pracy może zdecydowanie podwyższyć jakość usług medycznych. Zarysowana problematyka stanie się również pretekstem do refleksji na temat współpracy przedstawicieli takich dziedzin wiedzy jak filozofia (teoria wartości jako systemów), socjologia (wywiady fokusowe) i terapia tańcem (moderacja wywiadów grupowych z uwzględnieniem aktywności tanecznej).

dr Joanna Doroszuk

Uniwersytet Gdański

Metodologia jako proces: symultaniczno-sekwencyjne badania jakościowe relacji nauczycieli i rodziców

Podczas wystąpienia zaprezentuję, jak projekt rozpoczęty od wywiadów z 15 rodzicami dzieci z niepełnosprawnością przeobraził się w symultaniczno-sekwencyjne badanie jakościowe. W drugiej sekwencji łączę badanie w działaniu: wywiady zbiorowe i warsztaty krytycznej refleksji z ok. 200 nauczycielami. Opisuję decyzje terenowe, napięcie między dystansem a empatią, proces analizy pierwotnej i wtórnej (w perspektywie teorii praktyk społecznych P. Bourdieu) oraz integrację danych. Pytam, jak metodologia pozwala uchwycić i współtworzyć zmianę relacji szkoła–rodzina – w praktyce.

mgr Ignacy Dudkiewicz

Uniwersytet Warszawski

Bioetyka empiryczna a filozofia: czy wyniki badań społecznych mogą wpływać na rozstrzygnięcia moralne?

W ostatnich dwóch dekadach rozwój bioetyki empirycznej doprowadził do coraz częstszego wykorzystywania metod badań społecznych – w tym badań jakościowych – w analizie sporów moralnych związanych z medycyną i systemami ochrony zdrowia. Rodzi to jednak istotne pytanie metodologiczne: w jaki sposób dane empiryczne mogą – lub powinny – wpływać na normatywne rozstrzygnięcia formułowane w bioetyce. W literaturze proponowane są różne modele relacji między opisem a normą: od stanowisk traktujących wyniki badań społecznych jedynie jako kontekst dla argumentacji moralnej, po podejścia postulujące ich bardziej ścisłą integrację z refleksją normatywną, rozwijane m.in. w pracach Borry'ego, Schicktanz czy Molewijk. Referat podejmuje filozoficzną analizę tych stanowisk z perspektywy metodologii badań jakościowych. Szczególna uwaga zostanie poświęcona napięciu między pluralizmem przekonań moralnych ujawnianym w badaniach empirycznych a aspiracją etyki do formułowania uzasadnionych sądów normatywnych. Punktem odniesienia będzie projekt badawczy dotyczący jakości polskiej debaty bioetycznej, w którym analiza dyskursu publicznego stanowi narzędzie łączące refleksję filozoficzną z metodami badań jakościowych. Celem wystąpienia jest wskazanie możliwych sposobów konceptualizowania relacji między wynikami badań społecznych a argumentacją moralną oraz ich konsekwencji dla badań nad debatami bioetycznymi.

dr hab. Magdalena Dudkiewicz, prof. UW

Uniwersytet Warszawski

O próbie połączenia przekazu praktycznego z analizą naukową w jednej publikacji, pisanej w konkretnym celu i dla konkretnych ludzi

Realizowany w latach 2025-2026 projekt, którego celem było przygotowanie publikacji na III Krajowy Kongres Współpracy Lokalnej organizowanego przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej stanowił przykład złożonego procesu badawczo-redakcyjnego, łączącego wiedzę akademicką z praktyką samorządową i obywatelską. Współpraca 38 osób z różnych środowisk od naukowców i naukowczyń wymagała wypracowania wspólnej metodologii: ujednoczonej struktury tekstów, ograniczonej objętości oraz języka dostępnego poza środowiskiem eksperckim. Z kolei część praktyczna opierała się na dyskusjach i wywiadach wykorzystujących elementy warsztatu, foresightu i metody dokumentarnej, co pozwoliło uchwycić subiektywne interpretacje aktorów lokalnych. Projekt ujawnił potencjał międzysektorowej współpracy w generowaniu wiedzy o odporności

i integracji społeczności lokalnych oraz wskazał na potrzebę łączenia perspektyw naukowych i praktycznych w badaniach nad politykami publicznymi. (Razem silniejsi. Droga do wspólnoty w czasach wyzwań i kryzysów, FRDL Warszawa 2025, <https://frdl.org.pl/publikacje/ebooki/razem-silniejsi-droga-do-wspolnoty-w-czasach-wyzwan-i-kryzysow>).

dr hab. Waldemar Dymarczyk

Uniwersytet Łódzki

Studenci jako współuczestnicy procesu badawczego, czyli co się musi zdarzyć, aby się chciało chcieć

W referacie przedstawiam własne doświadczenie związane z angażowaniem studentów w realizację jakościowego projektu badawczego. Wskazuję trudności i ograniczenia z jakimi zazwyczaj spotyka się nauczyciel akademicki, proponujący współdziałanie w takim zamierzeniu. Wspominam o problemach z motywacją i wątpliwościach, jakie wyrażają studenci. Przede wszystkim skupiam się na przedstawieniu wypracowanych przez mnie środków zachęty i warunków, które powinny pomóc w skutecznej realizacji takiego projektu. Chodzi mianowicie o warunki czasowe: organizację i wymiar zajęć oraz „kontrakt” ze studentami: sposób wyboru tematu i późniejszej analizy danych, reguły komunikacyjne, wykorzystanie zebranego materiału (publikacje).

dr Katarzyna Gajek

Uniwersytet Łódzki

Outsider w terenie wrażliwym: wymiary refleksyjności w badaniach narracyjnych z rodzicami osób LGBTQIA+

Referat podejmuje problematykę refleksyjności badacza w kontekście jakościowych badań prowadzonych z grupami wrażliwymi. Punktem wyjścia jest doświadczenie realizacji projektu badawczego, w którym badaczka — cisgender, heteroseksualna, bez osobistego doświadczenia rodzicielstwa dziecka należącego do społeczności LGBTQIA+ — przeprowadzała autobiograficzne wywiady narracyjne z rodzicami osób LGBTQIA+ w Polsce. Dystans pozycyjny między badaczką a uczestnikami stwarzał ryzyko interpretacji przez pryzmat outsiderskiego spojrzenia, co wymagało wdrożenia systematycznych strategii kontroli interpretacyjnej. Referat omawia cztery wymiary refleksyjności praktykowanej w toku badań jakościowych z grupami wrażliwymi: (1) świadomość pozycjonalności badacza jako warunek etycznego dostępu do terenu wrażliwego; (2) pracę emocjonalną badacza — rozumianą jako zarządzanie zaangażowaniem emocjonalnym wywołanym słuchaniem narracji biograficznych — jako wymiar refleksyjności często pomijany w publikacjach naukowych; (3) peer debriefing jako narzędzie iteracyjnej weryfikacji założeń interpretacyjnych i przepracowywania nadmiernej identyfikacji z uczestnikami; oraz (4) zakotwiczenie kategorii analitycznych w języku i logice narracji uczestników jako strategię uwidocznienia perspektywy uczestników i minimalizowania narzucania zewnętrznych ram rozumienia. Referat wpisuje się w szerszą dyskusję o granicach między poznaniem a zaangażowaniem w badaniach jakościowych oraz o etycznych zobowiązaniach badacza wobec uczestników — z postulatem, że refleksyjność powinna być traktowana nie jako dodatek do metodologii, lecz jako jej warunek konieczny.

dr Magdalena Gajewska

Uniwersytet Gdański

lic. Mateusz Greon

Uniwersytet Gdański

lic. Hanna Zdrojewska

Uniwersytet Gdański

dr hab. Magdalena Żadkowska, prof. UG

Uniwersytet Gdański

O badaniu relacji międzygatunkowej 1+1

Z danych GUS dotyczących ostatniego spisu powszechnego ludności w Polsce wynika, że ponad 2,3 miliona osób określa się jako osoby żyjące w gospodarstwach jednoosobowych. Dane dotyczące współzamieszkiwania ludzi i psów w Polsce pokazują, że w co drugim domu mieszka pies. Swoją obecnością psy wpływają na jakość życia ludzi, ich kondycję fizyczną i psychiczną; wchodzimy z nimi w interakcje, tworzymy stałe relacje i codzienne rytuały. Zgodnie z koncepcją Clintona R. Sandersa „psi ludzie” włączają psa w obraz własnej, poszerzonej tożsamości - dog-oriented self. Wpływ psów na konstruowanie nie tylko międzygatunkowych, ale i ludzko-ludzkich relacji zyskuje na znaczeniu. W zgłaszanej prezentacji chcemy głębiej przyjrzeć się kwestiom metodologicznym badania „poszerzonej o psa tożsamości” porównując mężczyzn i kobiety na poziomie: zaangażowania w opiekę nad psem i stawiania granic, ale także biorąc pod uwagę ich udział w badaniu jakościowym: co ich motywuje? jak prezentują siebie i swojego psa w badaniu? dlaczego chcą dzielić się swoim prywatnym życiem? Dobór próby metodą kuli śnieżnej w środowisku „psych ludzi” oznaczał wejście w sieci społeczne zorganizowane wokół wspólnych praktyk opieki nad psem. Zgoda na udział w badaniu jakościowym dotyczącym intymnej relacji z psem w takim kontekście nie zawsze bywała prosta, dlatego przyglądamy się temu, co motywowało badanych do otwarcia się przed badaczem/ką. Naszą opowieść oprzemy na 19 pogłębionych wywiadach przeprowadzonych wśród singli i singielek, którzy dzielą swoje życie z psem (lub dwoma). Czy socjologia jest gotowa na badanie tożsamości „pozaludzkiej” i czego uczy nas o tym badanie „psych ludzi”?

dr Zbigniew Głąb

Uniwersytet Łódzki

mgr Hanna Krocak

Uniwersytet Łódzki

dr hab. Jakub Niedbalski, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki

Proces uzyskiwania świadomej zgody na udział w badaniach od uczestników z niepełnosprawnością intelektualną – relacja z projektu badawczego

Prezentacja porusza kwestię świadomej zgody osób z niepełnosprawnością intelektualną na udział w badaniach naukowych. Grupa ta jest potencjalnie narażona na udział w projektach badawczych bez wystarczającej wiedzy na temat ich charakteru. Dlatego osoby te potrzebują odpowiednio przystępnych informacji na temat zakresu, celu, ryzyka i korzyści związanych z udziałem w badaniach. Ważne jest nie tylko przekazanie informacji, ale także zbadanie, w jakim stopniu wyrażona zgoda jest rzeczywiście oparta na zrozumieniu.

mgr Andrzej Górski

Uniwersytet Szczeciński

Archiwum jako laboratorium historii wychowania. Metody archiwalne w badaniach nad edukacyjną działalnością Kościoła

Archiwa kościelne stanowią szczególną przestrzeń badawczą dla historii wychowania, gdyż utrwalają nie tylko instytucjonalny wymiar działalności Kościoła, lecz także codzienne praktyki wychowawcze, procesy formacji moralnej i religijnej oraz doświadczenie edukacyjne wspólnot lokalnych. Zgromadzona w nich dokumentacja odsłania wielowymiarowy obraz oddziaływań wychowawczych, które kształtowały życie religijne, społeczne i kulturowe kolejnych pokoleń. Celem wystąpienia jest ukazanie możliwości wykorzystania metod archiwalnych w badaniach pedagogicznych, ze szczególnym uwzględnieniem historii wychowania. W referacie zostanie podjęta refleksja nad rolą archiwistyki jako narzędzia metodologicznego w analizie źródeł dotyczących edukacyjnej działalności Kościoła. Szczególna uwaga zostanie poświęcona podstawowym metodom pracy ze źródłem archiwalnym, takim jak heurystyka archiwalna, krytyka zewnętrzna i wewnętrzna dokumentu oraz analiza kontekstu jego powstania. Metody te umożliwiają nie tylko identyfikację i interpretację materiałów archiwalnych, lecz także rekonstrukcję praktyk wychowawczych obecnych w działalności duszpasterskiej i katechetycznej. Rozważania metodologiczne zostaną zilustrowane studium przypadku Archiwum Archidiecezji Białostockiej. Analiza wybranych zespołów archiwalnych z lat 1945–1992 pozwala ukazać, w jaki sposób dokumenty kościelne – w tym kroniki parafialne, akta wizytacji kanonicznych czy materiały dotyczące katechizacji – mogą stanowić cenne źródło badań nad wychowaniem religijnym dzieci i młodzieży oraz nad edukacyjną rolą parafii w powojennej rzeczywistości społeczno-politycznej. Proponowana perspektywa badawcza zmierza do zwrócenia uwagi na znaczący, a wciąż niedostatecznie wykorzystywany potencjał archiwów kościelnych w badaniach nad historią wychowania. Jednocześnie wskazuje na potrzebę szerszego włączenia warsztatu archiwistycznego do metodologii badań pedagogicznych, co może przyczynić się do pogłębienia refleksji nad wychowawczą działalnością instytucji religijnych w przeszłości.

mgr Halszka Groniek-Żywicka

Uniwersytet Gdański

Stawanie się antynatalistą: biograficzne porządkowanie sensu wobec trajektorii cierpienia

Dyskusje wokół tematu antynatalizmu najczęściej ujmują go jako pogląd filozoficzny lub stanowisko etyczne. Niniejszy referat proponuje inne podejście, traktując antynatalizm nie jako stanowisko wywiedzione z teorii, lecz jako biograficznie konstruowaną praktykę indywidualnej sprawczości wobec doświadczeń cierpienia i egzystencjalnej niepewności. Analiza opiera się na metodzie rekonstrukcji biografii według Fritza Schützego. Badanie obejmowało dziesięć indywidualnych wywiadów zrealizowanych z wiernym wykorzystaniem pełnej procedury narracyjnego wywiadu autobiograficznego, wpisując się tym samym w polską tradycję rygorystycznych badań Schütze'owskich rozwijaną m.in. przez Kaję Kaźmierską. Wyniki wskazują, że antynatalizm może się rodzić afektywnie – jako reakcja na trajektorie cierpienia. W toku retrospektywnej narracji doświadczenie to zostaje opracowane interpretacyjnie i normatywnie, prowadząc do wytworzenia spójnego, społecznie komunikowalnego uniwersum symbolicznego. Odwołując się do fenomenologii Alfreda Schütza oraz socjologii wiedzy Petera L. Bergera i Thomasa Luckmanna, badanie pokazuje, jak momenty pęknięcia sensu prowadzą do jego re-konstruowania, a narracja stanowi społeczny mechanizm sensotwórczy. Wnioski ukazują ponadto defensywny charakter antynatalizmu: radykalizm postaw okazuje się mechanizmem obronnym przed stygmatyzacją, a samo stanowisko – paradoksalną formą odpowiedzialności w dobie globalnych zagrożeń.

dr hab. Beata Gumienny, prof. UR

Uniwersytet Rzeszowski

W labiryncie etyki – doświadczenia młodych badaczek

Młodzi badacze to osoby często uwikłane w labirynt etycznych wątpliwości, niepewności czy trudności, które wynikają z realizacji pierwszych autorskich projektów. Proces stawania się badaczem to nie tylko nauka procedur

metodologicznych, ale trudna lekcja odpowiedzialności etycznej, zwłaszcza w kontekście relacji z uczestnikami (szczególnie z uczestnikami należącymi do grup wrażliwych). Głównym celem badań było poznanie i zrozumienie subiektywnych doświadczeń studentek pedagogiki specjalnej, dotyczących etycznych dylematów towarzyszących badaniom terenowym. Wnioski mają istotne znaczenie dla dydaktyki akademickiej, zwłaszcza w kontekście przygotowania przyszłych pedagogów do roli refleksyjnych praktyków i rzetelnych naukowców.

dr Agnieszka Janiszewska

Uniwersytet Łódzki

Arts-Based Research – założenia i przykładowe praktyki w Polsce i na świecie

W wystąpieniu dokonam przeglądu wybranych podejść i realizacji w obszarze Arts-Based Research (ABR) – badań opartych na sztuce. ABR stanowi innowacyjny nurt metodologiczny, który wydaje się najintensywniej rozwijać się w krajach anglosaskich, jednak znajduje zwolenników również wśród polskich badaczy jakościowych. W obliczu rosnącego zainteresowania tym podejściem istotne wydaje się, aby podjąć próbę kompilacji dominujących założeń i praktyk oraz przeanalizować miejsce, jakie ABR zajmuje wśród innych metod badawczych w obrębie badań jakościowych w naukach społecznych.

dr Aneta Jarzębińska

Uniwersytet Szczeciński

Dylematy organizacyjne etyczne i emocjonalne w badaniach jakościowych prowadzonych w jednostce penitencjarnej

Prowadzenie badań naukowych w zakładach karnych to proces złożony, niosący ze sobą liczne dylematy organizacyjne, etyczne a także natury emocjonalnej. Autorka odniesie się do doświadczeń zdobytych w ramach badań prowadzonych w jednostkach penitencjarnych szczecińskiego okręgu Służby Więziennej. Z kwestii organizacyjnych wskazane będą m.in. konieczność uzyskania zgód władz więziennych na wejście na teren ścisły jednostki, podporządkowanie się przez badacza obowiązującym w niej procedurom, a także naruszenie rutyny jego funkcjonowania, co zagraża oporem kadry. Z kolei wśród dylematów etycznych autorka wskaże na dzielenie się przez niektórych rozmówców szczegółami, które z jednej strony są prywatne, niekiedy intymne, z drugiej, pojawia się przypuszczenie, że winny być przekazane władzom więziennym. Poza tym autorka wskaże na problemy takie jak: próby manipulowania badaczem przez skazaną osobę, konfabulacje, nadmierne empatyczna postawa badacza i inne.

dr hab. Marcin Kafar, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki

Tampa jako heterogeniczne doświadczenia podróży autobusem miejskim: autoetnografia i warstwy transformacji świadomości

Przedmiotem mojego zainteresowania są warstwy transformacji świadomości, do których uzyskuję dostęp, podejmując wyzwanie podróżowania po florydzkim mieście Tampie, dokąd docieram tuż po zakończeniu udziału w Forum International Association of Autoethnography and Narrative Inquiry („Autoethnography’s Calling: The Past, Present, and Future”, Dolphin Beach Resort, St. Pete Beach, 2-5 stycznia 2024 r.). Prześiąknięty wówczas profesjonalnym myśleniem/odczuciem autoetnograficznym, ja – jako outsider, Polak odwiedzający Zatokę

Tampa – postanawiam skonfrontować się z życiem poza Akademią, które odkrywam, jeżdżąc autobusami miejskimi przez kilka dni. Za każdym razem zabierają mnie one z dzielnicy sąsiadującej z kampusem Uniwersytetu Południowej Florydy w wielowymiarowe – realne i metaforyczne – podróże, dzięki którym mam możliwość obserwowania i dokumentowania na różne sposoby (fotografując, notując, rejestrując smartfonem) transformacje zachodzące zarówno w mojej głowie, jak i w moim ciele. Proces ten jest przepełniony percepcją liminalną i jako taki pozwala mi odkrywać rzeczywistość jako pełną nieoczywistości, a tym samym generować specyficzne typy konceptualizacji świata, w tym samą autoetnografię.

dr Katarzyna Kalinowska

Instytut Badań Edukacyjnych, Państwowy Instytut Badawczy

dr Aleksandra Leyk

Instytut Badań Edukacyjnych, Państwowy Instytut Badawczy

Metodologiczne i etyczne wyzwania w badaniach biograficznych młodzieży ze środowisk defaworyzowanych

Celem wystąpienia jest opisanie problemów metodologicznych i etycznych napotkanych podczas realizacji narracyjnych wywiadów biograficznych z uczniami i uczennicami szkół branżowych I stopnia. W referacie przeanalizujemy wyzwania związane z jednej strony z terenem badań (szkolny reżim interakcyjny; zawężony kontekst biografii edukacyjno-zawodowej), a z drugiej – z cechami szczególnie wrażliwej grupy badanej (młody wiek osób badanych; młodzież z „branżówek” jako grupa defaworyzowana). Ważnym kontekstem naszej opowieści będą również zmiany pokoleniowe w podejściu do komunikacji oraz deficyt narracyjności w kulturze młodych osób. Cechy stylu komunikacji współczesnej młodzieży zestawimy z wymogami dotyczącymi budowania narracji opisanymi przez Fritza Schützego (takimi jak wymóg kondensacji, wymóg wchodzenia w szczegóły i wymóg zamknięcia formy tekstualnej). Omawiane wywiady prowadzone były w latach 2025-2026, w pierwszej fazie panelu biograficznego, realizowanego w ramach projektu „Rozwój systemu monitoringu karier absolwentów i absolwentek szkół ponadpodstawowych (LOS_{Y3})”, finansowanego z funduszy FERS.

dr hab. Przemysław Kisiel, prof. UEK

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Pokolenie Z wobec instytucji muzeum

Współczesne muzea podlegają głębokim transformacjom, starają się one być placówkami nowoczesnymi i otwartymi na społeczne oczekiwania. Te strategie, generalnie przynoszą im spektakularne sukcesy w postaci wzrostu liczby zwiedzających. Jednakże niepokoić w tym wszystkim powinien fakt, iż muzea budzą wyraźnie niewielkie zainteresowanie pokolenia Z. Badania wskazują, że muzea odwiedza zaledwie 5,4% osób w wieku 20-29 lat, przy czym zaledwie 2,1% jest tam częściej niż jeden raz w roku (Kwiatkowski i in. 2022). Ponadto pokolenie Z bardzo krytycznie postrzega instytucję muzeum i oczekuje dalszych zmian (Kisiel 2024). Podobne tendencje jak w Polsce, obserwowane są również w USA i Wielkiej Brytanii, gdzie dodatkowo zauważalne jest wśród osób w wieku 16-35 lat, przeniesienie zainteresowania z klasycznych muzeów na rzecz galerii sztuki (The Art Newspaper 2025). Taka sytuacja skłania do bliższego przyjrzenia się relacji pokolenia Z względem instytucji muzealnych. Celem wystąpienia jest refleksja nad wynikami badania, które skoncentrowane było na problemie dopasowania oferty krakowskich placówek muzealnych do oczekiwań przedstawicieli pokolenia Z, przy czym uznano, że badanie oczekiwań Gen Z wobec muzeów wymaga przyjęcia perspektywy młodego odbiorcy. Wymóg ten został spełniony poprzez realizację badania zgodnie z wytycznymi participatory action research (PAR), które zakładają, iż członkowie społeczności aktywnie uczestniczą wraz z profesjonalnym badaczem w całym procesie badawczym i wspólnie wpływają na ostateczne wyniki badania. W wyniku przyjętych założeń, zaangażowani w

badanie studenci (przedstawiciele pokolenia Z), wspólnie z profesjonalnym badaczem, w oparciu o autorefleksję i własne doświadczenia muzealne, konceptualizowali problem badawczy, identyfikowali kryteria oceny i ustalali ich wagę (w procedurze ex-ante i ex-post) oraz opracowywali do nich wskaźniki empiryczne, a następnie przygotowywali narzędzia badawcze i gromadzili materiał empiryczny. Uzyskane w badaniu wyniki z jednej strony pozwalają spojrzeć na muzea i określić, w jakim stopniu są one gotowe spełniać oczekiwania pokolenia Z. Pozwalają one również wskazać, które placówki lepiej lub gorzej są do tego przygotowane. Z drugiej jednak strony, biorąc pod uwagę, że metodologia PAR zakłada głębokie ukontekstowanie badania, warto pokusić się na refleksję nad dynamiką procesu badawczego i wnikliwego rozważenia, co wyniki badania wnoszą do naszej wiedzy o przedmiocie badania a co o grupie realizującą badanie.

dr Jordan Klimek

Uniwersytet Szczeciński

Trafność bez replikowalności? O procesualnej „teorii” jakości pomiaru w badaniach terenowych

Celem referatu jest krytyczna analiza kategorii trafności i rzetelności w kontekście badań terenowych oraz propozycja ich rekonceptualizacji w postaci procesualnej teorii jakości pomiaru. W klasycznych ujęciach metodologicznych pojęcia te wywodzą się z logiki eksperymentalnej i paradygmatu pozytywistycznego, w którym stabilność, powtarzalność i kontrola zmiennych stanowią podstawowe kryteria oceny jakości danych. Badania terenowe funkcjonują jednak w odmiennym reżimie epistemologicznym: są osadzone w zmiennych kontekstach społecznych, opierają się na relacyjności interakcji badawczej oraz zakładają dynamiczny charakter generowanych danych.

prof. dr hab. Krzysztof Konecki

Uniwersytet Łódzki

O czym nie można mówić, o tym należy nabazgrać

Referat jest metodologiczną i teoretyczną refleksją nad możliwością przekraczania językowych form reprezentacji w badaniach jakościowych poprzez wykorzystanie praktyk artystycznych. Punktem wyjścia jest krytyka codziennych i naukowych procesów typifikacji oraz kategoryzacji, które – choć niezbędne dla porządku poznawczego – często prowadzą do upraszczania doświadczenia i „upupiania” podmiotów życia społecznego. W odpowiedzi na takie reakcje proponowane jest podejście inspirowane badaniami opartymi na sztuce i kontemplacji (arts-based research), w którym słowo, obraz, kolaż oraz asemic writing współtworzą wieloaspektową formę eksplikacji doświadczenia. W referacie optuję za tezę, że znacząca część wiedzy o świecie społecznym jest trudna do wyrażenia w języku dyskursywnym. Formy wizualne i quasi-pisemne, takie jak asemiczne pisanie czy kolaże, mogą ujawniać znaczenia niedostępne dla analizy opartej wyłącznie na pojęciach i schematach poznawczych dających się ująć w słowa. W tym sensie praktyka artystyczna staje się narzędziem kontemplacji oraz poznania, umożliwiając dotarcie do przedjęzykowych, afektywnych i ucieleśnionych wymiarów doświadczenia. Referat podejmuje także refleksję nad relacją między ujawnianiem i ukrywaniem w procesach konstruowania tożsamości oraz w samym akcie teoretyzowania o typifikacjach i kategoryzacjach tożsamości/innego. Wskazuje, że zarówno interakcje społeczne, jak i dyskurs naukowy opierają się na maskowaniu i odśnianiu znaczeń. W tym kontekście formy artystyczne - poezja, aforyzmy, poezja-haiku, asemiczne pisanie, wiersze konkretno-formalistyczne czy obrazy - mogą pełnić nie tylko funkcję krytyczną wobec dominujących praktyk uzyskiwania i reprezentacji wiedzy, ale także być dla nich kontemplacyjną alternatywą. Proponowana perspektywa wpisuje się w transdyscyplinarne badania jakościowe, łącząc refleksję socjologiczną, kontemplacyjną, fenomenologiczną i artystyczną w poszukiwaniu bardziej wrażliwych i przeżyciowych form opisu doświadczania świata życia.

dr Klaudia Kosicińska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Negocjowanie terenu: relacyjność usytuowania w badaniach nad prywatnym goszczeniem uchodźców z Ukrainy

W moim wystąpieniu podejmuję się problemu usytuowania badaczki w badaniach etnograficznych nad prywatnym goszczeniem uchodźców z Ukrainy we Wrocławiu, koncentrując się na relacyjnym i wertykalnym wymiarze wchodzenia w teren. Punktem wyjścia jest doświadczenie badań w mieście, które było dla mnie wówczas nową przestrzenią społeczną i instytucjonalną. Sytuacja ta ujawniła podstawowe napięcia związane z procesem konstruowania relacji badawczych – jak identyfikować potencjalnych rozmówców, jak negocjować dostęp do prywatnej przestrzeni domu oraz jak budować zaufanie umożliwiające rozmowę o doświadczeniach współzamieszkiwania z uchodźcami. Analizuję proces wchodzenia w teren poprzez instytucjonalne i półformalne sieci relacji, w tym poprzez współpracę z Fundacją Ukraina, a także poprzez wolontariat w Polish Speaking Club. Zaangażowanie to pozwoliło na wytworzenie pierwszych relacji w terenie, które jednocześnie nie stały się warunkiem dostępu do narracji o prywatnym goszczeniu. Jednocześnie ujawniły też wertykalne układy władzy obecne w polu badań – między instytucjami pomocowymi, wolontariuszami, gospodarzami i uchodźcami, a także między badaczką a jej rozmówcami. W referacie staram się pokazać, że relacyjność usytuowania kształtowana jest zarówno przez wewnętrzne dla antropologii normy regulujące relacje, jak i przez zewnętrzne ramy instytucjonalne. W efekcie wchodzenie w teren jawi się jako proces jednoczesnego budowania relacji, negocjowania pozycji badawczej oraz sytuowania się wobec dominujących praktyk i narracji dotyczących pomocy uchodźcom.

dr Agnieszka Krawczyk-Pojda

Uniwersytet Łódzki

Poza przestrzenią własnej kultury. Zastosowanie językowo-narracyjnej metody analizy tekstu

Językowo-narracyjna metoda analizy tekstu jest autorską metodą, opracowaną na potrzeby analiz danych zebranych w trakcie wywiadów prowadzonych z osobami, które są przedstawicielami innej kultury niż kultura badaczki. Powodem jej opracowania była potrzeba osiągnięcia precyzji i wychwycenia niuansów językowych, które nadają sens wypowiedzi osoby badanej. Jednocześnie zauważyłam, że analiza treści zakorzenionych poza kulturą badacza wymaga zachowania szczególnej wrażliwości ze strony samego badacza, ale też ze strony metody, którą się posługuje. W efekcie postanowiłam spojrzeć na interpretowane dane z perspektywy innej dyscypliny niż nauki społeczne. Metoda stanowi zatem kompilację dwóch metod, które są stosowane w naukach filologicznych. Pierwszą z nich jest gramatyka komunikacyjna w ujęciu Grażyny Habrajskiej i Aleksego Awdiejewa (językoznawstwo), drugą zaś – narratologia w ujęciu Mieke Bal (literaturoznawstwo). Oba sposoby analizy danych w językowo-narracyjnej metodzie analizy tekstu zostały wzbogacone o zasady gramatyki języka polskiego. W trakcie wystąpienia zaprezentuję zasady stosowania owej metody, wzbogacone o przykłady jej wykorzystania w analizach wywiadów prowadzonych z przedstawicielami kultury odmiennej od kultury badaczki.

Maja Kubów-Bednarz

Uniwersytet Rzeszowski

Codziennosc rodziców wychowujących dzieci z niepełnosprawnością słuchową

Celem wystąpienia jest przedstawienie doświadczeń związanych z codziennością rodziców wychowujących dzieci z niepełnosprawnością słuchową. Szczególną uwagę poświęcono przemianom codzienności oraz reorganizacji życia rodzinnego po uzyskaniu diagnozy. Celem badań było poznanie i zrozumienie subiektywnych znaczeń, jakie opiekunowie nadają swojemu rodzicielstwu. Analiza materiału badawczego wskazuje, że doświadczenie rodzicielstwa ma charakter zróżnicowany i dynamiczny. Codziennosc rodzin przybiera pozory „normalności”, jednak wiąże się z koniecznością zwiększonej organizacji życia, częstych wizyt specjalistycznych oraz stałego zaangażowania w proces rehabilitacji dziecka. Istotnym doświadczeniem rodziców jest początkowy

etap diagnozy, który wiąże się z silnymi emocjami, niepewnością oraz poczuciem zagubienia informacyjnego i brakiem systemowego wsparcia. Podczas analizy wyodrębniono trudności związane z funkcjonowaniem instytucji, w tym ograniczony dostęp do rzetelnych informacji, niewystarczające wsparcie psychologiczne oraz konieczność samodzielnego poszukiwania pomocy. Uczestnicy doceniają wsparcie najbliższego otoczenia oraz innych rodziców znajdujących się w podobnej sytuacji. Uzyskane wyniki pozwalają uznać, że codzienność rodzin kształtowana jest przez napięcie między dążeniem do normalności a koniecznością adaptacji do szczególnych wymagań wynikających z niepełnosprawności dziecka.

dr Aneta Lew-Koralewicz

Uniwersytet Rzeszowski

Pomiędzy wsparciem a wykluczeniem: mikroświaty społeczne matek dzieci w spektrum autyzmu

Matki dzieci w spektrum autyzmu funkcjonują w złożonych i często ambiwalentnych interakcjach społecznych, w których doświadczają zarówno wsparcia, jak i niezrozumienia czy marginalizacji. Celem badania jest poznanie kontekstów funkcjonowania matek w obrębie mikroświatów społecznych. Badanie przeprowadzono w paradygmacie jakościowym z wykorzystaniem metodologii teorii ugruntowanej. Metodą gromadzenia danych był wywiad jakościowy, częściowo ustrukturyzowany, skoncentrowany na problemie. Funkcjonowanie w skomplikowanej sieci mikroświatów społecznych jest źródłem zróżnicowanych doświadczeń interakcyjnych, które są udziałem badanych matek. Doświadczenia wsparcia i wykluczenia odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu tożsamości macierzyńskiej.

mgr Yadviha Lukashyk

Uniwersytet Warszawski, Szkoła Doktorska

Analiza archiwum wojskowych pocztówek: między obrazem, tekstem a naukami o komunikacji

Niniejszy referat poświęcony jest analizie prywatnego archiwum wojskowych pocztówek z okresu I wojny światowej jako obszaru badań interdyscyplinarnych. W centrum uwagi znajdują się pocztówki wykonane przez niemieckich fotografów na terenie Wileńszczyzny w okresie niemieckiej administracji. Obrazy te przedstawiają mieszkańców, architekturę i codzienne życie regionu, a także odzwierciedlają specyficzne spojrzenie administracji okupacyjnej na porządek i organizację życia na zajętych terytoriach. Jednocześnie pocztówki funkcjonowały nie tylko jako obrazy, ale także jako produkt mediów masowych: były sprzedawane w żołnierskich kasynach i koszarach oraz wykorzystywane przez żołnierzy i oficerów do korespondencji z bliskimi. Takie podejście wymaga połączenia metod z różnych dyscyplin, w tym antropologii wizualnej, analizy semiotycznej oraz socjokulturowej analizy obrazów. Aby zrozumieć funkcje tych obrazów w praktykach komunikacyjnych wojny, analizę uzupełniają źródła tekstowe - dzienniki niemieckich oficerów i gazety wojskowe, które pozwalają zrekonstruować kontekst produkcji, rozpowszechniania i interpretacji pocztówek. W ten sposób archiwum wojennych pocztówek fotograficznych traktowane jest jako skomplikowana przestrzeń, w której krzyżują się wizualne reprezentacje, praktyki komunikacyjne i codzienne doświadczenia wojny.

mgr Klaudia Majewska-Bielska

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

Kiedy „żeby umarło przede mną” staje się faktem. Interpretacyjna Analiza Fenomenologiczna

Podczas konferencji naukowej zostanie wygłoszony referat pod tytułem „Kiedy „żeby umarło przede mną” staje się faktem: Interpretacyjna Analiza Fenomenologiczna doświadczeń rodzicielskich po śmierci dziecka- dorosłej osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Autorka zaprezentuje koncepcję projektu badawczego, cele badania, problem główny oraz problemy szczegółowe, założenia Interpretacyjnej Analizy Fenomenologicznej. Omówiona zostanie luka badawcza dotycząca doświadczeń rodziców po stracie dziecka - dorosłej osoby z niepełnosprawnością intelektualną oraz lęku przed tym, co stanie się z dzieckiem po śmierci opiekuna.

dr Marta Makowska

Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie

Przeglądy systematyczne badań jakościowych – czy to w ogóle możliwe? Wyzwania syntezy badań jakościowych

Przeglądy systematyczne przez długi czas rozwijały się przede wszystkim w oparciu o badania ilościowe. Badania jakościowe były z nich często wykluczane ze względu na takie cechy, jak ograniczona możliwość generalizacji, celowy dobór próby czy interpretacyjny charakter analiz. Z czasem zaczęto jednak dostrzegać, że opieranie przeglądów wyłącznie na danych ilościowych stanowi istotne ograniczenie dla pełnego zrozumienia analizowanych zjawisk. Badania jakościowe mogą bowiem dostarczać wiedzy komplementarnej wobec wyników ilościowych, między innymi poprzez generowanie nowych modeli i teorii, weryfikację istniejących koncepcji, identyfikowanie różnych „szkół myślenia” czy ukazywanie ewolucji pojęć w czasie. Celem referatu jest omówienie specyfiki jakościowych przeglądów systematycznych oraz głównych wyzwań metodologicznych związanych z syntezą badań jakościowych. W przeciwieństwie do przeglądów opartych na badaniach ilościowych, jakościowe przeglądy systematyczne zazwyczaj nie dążą do identyfikacji całej literatury dotyczącej danego tematu, lecz raczej do wyodrębnienia grupy badań odnoszących się do określonego zjawiska i pogłębionej interpretacji ich wyników. Ze względu na interpretacyjny charakter badań jakościowych także ich synteza ma charakter interpretacyjny – różni badacze, analizując te same prace, mogą dochodzić do odmiennych wniosków w zależności od przyjętej perspektywy teoretycznej, metod analizy oraz sposobu integracji wyników. Referat opiera się na analizie literatury metodologicznej dotyczącej syntezy badań jakościowych. W jego ramach zostaną omówione podstawowe etapy prowadzenia jakościowego przeglądu systematycznego, wybrane podejścia do syntezy wyników badań jakościowych oraz problemy związane z łączeniem badań opartych na różnych podejściach teoretycznych i metodologicznych. Szczególna uwaga zostanie poświęcona wyzwaniom wynikającym z integracji dowodów jakościowych i ilościowych w ramach przeglądów mieszanych.

dr hab. Tomasz Marcysiak

Uniwersytet WSB Merito w Bydgoszczy

Kiedy fotografia staje się danymi? O epistemologicznym statusie obrazu w badaniach jakościowych

W badaniach jakościowych fotografie pojawiają się coraz częściej – zarówno jako element prezentacji wyników, jak i jako materiał empiryczny. W praktyce badawczej granica między tymi dwoma funkcjami bywa jednak nieostra: obrazy bywają traktowane jako ilustracje wspierające narrację badacza, ale także jako źródło danych wymagające interpretacji. Celem wystąpienia jest problematyzacja tej granicy oraz refleksja nad epistemologicznym statusem fotografii w badaniach jakościowych. Punktem odniesienia będą klasyczne prace z zakresu socjologii wizualnej, zwłaszcza refleksje Howarda S. Beckera nad fotografią jako narzędziem socjologicznym oraz badania Douglasa Harpera, który rozwijał metodologiczne zastosowania obrazu w tym wprowadzanie fotografii do wywiadu lub rozmowy badawczej. Autorzy ci wskazywali, że fotografie mogą funkcjonować w badaniach na różne sposoby: jako materiał empiryczny, narzędzie wywoływania narracji, element dokumentacji terenowej lub wizualny komentarz do analizy. W wystąpieniu proponuję rozróżnienie

kilku sposobów obecności fotografii w praktyce badawczej oraz zastanawiam się, czy i w jakim sensie fotografia staje się „danymi”. Analiza koncentruje się na pytaniach: jakie założenia metodologiczne stoją za traktowaniem fotografii jako materiału badawczego, jakie konsekwencje ma używanie obrazów wyłącznie w funkcji ilustracyjnej oraz czy rozróżnienie między ilustracją a danymi rzeczywiście ma znaczenie dla interpretacji i wiarygodności badań. Argumentuję, że status fotografii w badaniach jakościowych nie wynika wyłącznie z samego medium, lecz z praktyk interpretacyjnych oraz sposobów włączania obrazów w proces badawczy i analityczny. W tym sensie fotografia może pełnić różne funkcje w zależności od kontekstu metodologicznego, a granica między ilustracją a danymi jest negocjowana w ramach konkretnej praktyki badawczej.

dr Agnieszka Materne

Uniwersytet Szczeciński

Translacja intersemiotyczna w edukacji artystycznej. LEGO® Serious Play jako wizualno-materialna praktyka badawcza

Współczesna pedagogika sztuki coraz częściej zwraca uwagę na znaczenie wizualnych i materialnych form poznania, które umożliwiają studentom konceptualizowanie doświadczeń estetycznych w sposób wykraczający poza język dyskursywny. Celem referatu jest analiza praktyk dydaktyczno-badawczych wykorzystujących LEGO® Serious Play jako procedury wizualno-materialnej translacji intersemiotycznej, rozumianej jako przekład form artystycznych, trójwymiarowych struktur oraz doświadczeń edukacyjnych na system modułarnych reprezentacji przestrzennych. W proponowanym ujęciu modelowanie traktowane jest nie jako narzędzie ilustracyjne, lecz jako forma myślenia wizualnego i działania interpretacyjnego, umożliwiająca konstruowanie znaczeń w procesie uczenia się. Referat koncentruje się na problemie metodologicznego statusu modeli przestrzennych powstających w toku działań konstrukcyjnych oraz na możliwościach ich wykorzystania w badaniach nad edukacją artystyczną. Analizie poddane zostaną strategie przekładu między różnymi systemami znaków, w szczególności między językiem sztuki i architektury a ich materialnymi reprezentacjami tworzonymi z wykorzystaniem klocków LEGO. W tym kontekście praktyki konstrukcyjne interpretowane są jako forma ucieleśnionego poznania, wspierająca rozwój kompetencji interpretacyjnych, refleksyjnych i projektowych studentów. Rozważania osadzone zostaną w perspektywie konstrukcjonizmu, metodologii wizualnej oraz badań opartych na sztuce (arts-based research), z uwzględnieniem potrzeby systematyzacji procedur pracy z modelami przestrzennymi. Celem referatu jest wskazanie potencjału wizualno-materialnych praktyk translacyjnych w rozwijaniu metod badań pedagogicznych oraz w kształtowaniu refleksyjnych form kształcenia w obszarze edukacji artystycznej.

Oliwia Mendyka

Uniwersytet Rzeszowski

Znaczenia nadawane zachowaniom trudnym przez specjalistów pracujących z dziećmi w spektrum autyzmu

Zachowania trudne, takie jak agresja, autoagresja czy zachowania stereotypowe, należą do najczęstszych wyzwań w pracy z osobami w spektrum autyzmu. Celem wystąpienia jest przedstawienie znaczeń nadawanych zachowaniom trudnym przez terapeutów pracujących z dziećmi ze spektrum autyzmu, z uwzględnieniem ich doświadczeń zawodowych. Badania przeprowadzono w oparciu o metodologię jakościową, z wykorzystaniem wywiadów pogłębionych. Wnioski z badań podkreślają konieczność stosowania zindywidualizowanego podejścia terapeutycznego, opartego na budowaniu przewidywalności, współpracy z rodziną oraz dostosowywaniu środowiska terapeutycznego do potrzeb dziecka. Wskazano również na istotne znaczenie refleksyjnej praktyki zawodowej oraz potrzebę rozwijania kompetencji interpretacyjnych, umożliwiających adekwatne i wspierające reagowanie na zachowania dzieci ze spektrum autyzmu.

dr hab. Małgorzata Michel, prof. UJ

Uniwersytet Jagielloński

Reportaż współodczuwający jako ewokacyjne narzędzie opisu autoetnograficznego. Konteksty transdyscyplinarne w wędrówce czułej badaczki

Moje wystąpienie ma charakter narracji o przygodzie poszukiwania sposobu prezentacji obszernego materiału badawczego z pogłębionych badań etnograficznych w nurcie radykalnej etnografii miejskiej. Długo nie szło mi pisanie książki i rozprawienie się z tym wszystkim, czego doświadczyłam przebywając miesiąc na terenach wyklętych, docierając pod złe adresy, spędzając czas na śmierzących podwórkach i tam, gdzie przebywają niewidzialne dzieci. Dzieci ulicy, społeczny odpad systemowej porażki, ludzie ukarani przez system za jego nieudolność. Po podróży miałam kolekcję danych z terenu, notes notatek, zdjęcia, nagrania, wspomnienia głosów i zapachów, emocje. To, co zobaczyłam, czego doświadczyłam i zebrałam jako dane z terenu nie pasowało do schematów, modeli, wzorców, wypracowanych ram i struktur. A ja chciałam powiedzieć światu, że w XXI wieku w Polsce żyją dzieci głodne, brudne i zawszone, mieszkają w ruderach lub z nich uciekają i zasmarkane włóczą się po ulicach, przesiadują w bramach kamienic przeznaczonych do rozbiórki, palą papierosy, aby zabić uczucie głodu i poczuć się liderem bandy, kradną batoniki z lokalnego sklepu, podpalają wycieraczkę sąsiadom, gonią bezdomne koty, bawią się zdechłymi gołębiami i chwala tym, że prawie zabiły szczura. Do domów wracają tylko na noc a i tak nie zawsze, gdyż są w nich bite i wyzywane albo po prostu nikt na nie zwraca uwagi. pojawiły się kolejne pytania o to, jak opowiedzieć o tym w sposób naukowy, etyczny, pedagogiczny, wiarygodny, zbliżający do prawdy i metodologicznie poprawny? Czy jeśli znajdę taki sposób i będę realizowała wszystko zgodnie z procedurami i rygorami naukowymi to nakarmię głodne dziecko, uchronię je od przemocy i zaniedbania? Jakiego używać języka i jak opisać dziecko, które śmierdzi, mówi wulgaryzmy i chce mnie okraść, aby to było etyczne i zgodne z zasadami oraz z jakimi zasadami i czyje one są? Jak uzyskać świadomą zgodę na rozmowę z dzieckiem od ojca, który śpi po dwóch piwach a w przerwach na sen warczy na dzieci i bije ich matkę? Czy nakarmienie dziecka na ulicy jest etyczne i mogę to robić jako badaczka? Świadoma uwikłań paradygmatycznych i ram metodologicznych, pełna dylematów etycznych, metodologicznych i tożsamościowych porzuciłam dociekania i zaczęłam pisać. Druga część wystąpienia będzie to prezentacja fragmentu mojego pisania z zastosowaniem reportażu współodczuwającego, jako narzędzia ewokacyjnego w kontekście czułej i empatycznej metodologii.

dr Małgorzata Mikut

Uniwersytet Szczeciński

Poznanie światów młodzieży – wyzwania badawcze, dylematy, paradoksy zaangażowanych działań

Młodzież jest wrażliwa na kierowane do niej komunikaty i bacznie przygląda się otoczeniu społecznemu, ale także sobie. Poznanie światów młodych dostarcza wielu istotnych danych dla określenia jej środowisk socjalizacji, zrozumienia, jak ona sama widzi świat, jednak staje się utrudnione z wielu powodów. Młodzi nie ufają większości dorosłych, a w okresie dorastania dystansują się także wobec najbliższych. W tym kontekście pojawiają się zasadnicze wyzwania: jak poznawać nieufnych? Jak rozmawiać gdy dominuje kontakt zapośredniczony? Celem wystąpienia jest wskazanie możliwych rozwiązań, jak i wyzwań badawczych.

dr Edyta Nieduziak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Narracje wizualne, werbalne i biograficzne w badaniach opartych na sztuce

Działając w interdyscyplinarnym, artystyczno-terapeutyczno-badawczym zespole złożonym z artystek wizualnych, fotografa-dokumentalisty oraz arteterapeutki, skorzystaliśmy z możliwości poprowadzenia cyklu warsztatów arteterapeutycznych dla pacjentów Narodowego Instytutu Onkologii w Gliwicach, podopiecznych Górnośląskiej Fundacji Onkologicznej. Zebrany w efekcie kilkumiesięcznych działań materiał wizualny oraz nagrane narracje stał się punktem wyjścia do opracowania w formie cyklu studiów przypadku. Wystąpienie będzie prezentacją koncepcji wykorzystania badań narracyjnych i opartych na sztuce (art base research) we wspomnianym projekcie. Materiał badawczy zostanie zaprezentowany w formie wybranego studium przypadku oraz próbie analizy kategorii wspólnych wyróżnionych z zebranych narracji.

dr Mariusz Palak

Uniwersytet Rzeszowski

Nazwy ulic jako dane społeczne: przykład analizy ilościowej na podstawie danych jakościowych

Celem wystąpienia jest prezentacja rozważań nad przemianami przestrzeni społecznej Rzeszowa w ostatnich 45 latach. Analizy skupią się wokół zmian nazw rzeszowskich ulic. Punktem wyjścia jest założenie, że ulice i ich nazwy są istotnym elementem miejskiej przestrzeni symbolicznej. Nazwy ulic stanowią odbicie preferowanych przez mieszkańców idei i wartości. Na potrzeby opracowania wyróżniono dwa główne typy nazw ulic: naznaczone społecznie i społecznie nienaznaczone. Termin "nazwy naznaczone społecznie" odnosi się do nazw, które nadane są lub przyjęte przez społeczności lub grupy ludzi, zwykle w celu odzwierciedlenia ich tożsamości, historii, kultury lub wartości. Analiza objęła poziom nasycenia nazw ulic nazwami znaczącymi, główne kategorie nazw znaczących oraz przestrzenne zróżnicowanie występowania nazw znaczących.

dr hab. Beata Pawłowska, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki

Nadawanie i interpretowanie znaczeń, czyli o konstruowaniu rzeczywistości społecznej na przykładzie „turystycznego spektaklu”

W obecnym świecie media oraz kontestacyjna konsumpcja i rozrywka wyznaczają prestiż jednostki. Budują oczekiwania i nadają znaczenia. W prezentacji uwaga zostanie skupiona na budowaniu tożsamości współczesnego turysty poprzez tworzenie turystycznego spektaklu. Odwołując się do dramaturgicznej koncepcji Erwina Goffmana można stwierdzić, że świat instytucji dzieli się na scenę i na kulisy. Scena lub fasada to miejsce, w którym odbywa się występ. Jej ważnym elementem jest dekoracja. dopełnieniem sceny jest garderoba, kulisy, kuchnia. Miejsce, gdzie przygotowuje się mistyfikację dla publiczności. Współczesny turysta pragnie jednak mieć wgląd w rzeczywistość niezaaranżowaną na jego potrzeby, chce wierzyć, że „świat działał na swój sposób, zanim przyjechał i będzie tak działał wówczas, gdy odjedzie” (Wieczorkiewicz, 2008). Rzecz w tym, że organizatorzy turystyki rozpoznali te pragnienia i stworzyli „turystyczny spektakl” – turyści są jego widzami, na scenie odgrywana jest dla nich odpowiednio spreparowana rzeczywistość, a „prawdziwe życie” toczy się za kulisami. Pojawia się zatem pytanie, jak tworzony jest ów spektakl i jak aranżować atrakcje turystyczne? Jakie media i sami turyści tworzą (wytwarzają) turystyczną scenerię, nadają nowe znaczenia odwiedzanym obiektom lub tworzą nowe atrakcje turystyczne? W trakcie wystąpienia opowiem o nowych – instagramowych i Tik-Tokowych atrakcjach turystycznych oraz „właściwym” odczytywaniu przestrzeni turystycznej. Odwoływać się będę także do pojęcia landamrku, znaczników oraz przestrzeni heterogenicznej oraz enklawowej. Całość rozważań oparta jest na badaniu etnograficznym i autoetnograficznym.

mgr Bartosz Pergół

Uniwersytet Warszawski, Szkoła Doktorska

Socjologia nieopisanego sztuki: badania twórczości i życia Zofii Tchorek w kontekstach warsztatu tkaniny ZPAP oraz pracowni Karola Tchorka

Badanie Zofii Tchorek (1916–2001), tkaczki artystycznej tworzącej w Pracowni Doświadczalnej Tkactwa Artystycznego ZPAP rzuca wyzwanie dzisiejszym badaczom sztuki. Jak opisać twórczość, która nie została zauważona przez krytykę i historię sztuki, której najwymowniejszym dziedzictwem pozostaje nieobecność w pracowni męża-rzeźbiarza (od niedawna objętej opieką Muzeum Warszawy)?

dr Dominik Porczyński

Uniwersytet Rzeszowski

Wykorzystanie map w badaniach jakościowych: próba typologii

Mapy pełnią w badaniach jakościowych wiele ról, rzadko jednak poddawanych systematycznej refleksji metodologicznej. Artykuł proponuje typologię technik kartograficznych stosowanych w badaniach społecznych: map mentalnych, szkiców rysowanych przez uczestników, map topograficznych jako narzędzi elicytacji narracji, map archiwalnych jako źródeł historycznych, mapowania partycypacyjnego oraz jakościowego GIS. Typologia jest zilustrowana dwoma przypadkami: badaniami pogranicza fantomowego w Podkarpaciu oraz projektem kartograficznym ze studentami w przestrzeni miejskiej, pokazującym komplementarność technik.

dr Aleksandra Prus

Uniwersytet Szczeciński

Rola matek w działaniach edukacyjno-wychowawczych dzieci z niepełnosprawnością – przykład badań jakościowych

Podjęty temat dotyczy roli matek w działaniach edukacyjno-wychowawczych dzieci z niepełnosprawnością (ruchową, sprzężoną). Przeprowadzono badania jakościowe na podstawie studium przypadku w Publicznej Szkole Podstawowej „Na Głębokiem” w Szczecinie, stosując wywiady z sześcioma matkami dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Analiza danych pozwoliła na wskazanie ich ról: rzeczniczka, mentora, koordynatora, facylitatora oraz ambasadora inkluzji w społeczeństwie, a także ujawniła bariery zewnętrzne związane z zagrożonym dostępem do edukacji. Wnioski dowodzą, że aktywne działania matek stanowią fundament wsparcia rozwoju dzieci, wzmacniają środowisko szkolne i sprzyjają inkluzji. Ponadto badanie podkreśla znaczenie relacji badacz-uczestnik w kontekście pogłębionego rozumienia uczestników i specyfiki tytułowej szkoły.

dr Dorota Prysak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Obraz edukacji włączającej w mediach - analiza zawartości internetowych narracji

Edukacja włączająca stanowi jeden z kluczowych paradygmatów współczesnej polityki oświatowej, jednak jej społeczne rozumienie i reprezentacja są w znacznym stopniu kształtowane przez przekazy medialne. Celem artykułu jest rekonstrukcja obrazu edukacji włączającej obecnego w internetowych narracjach medialnych oraz identyfikacja dominujących sposobów jej definiowania, problematyzowania i wartościowania. Badanie zostało osadzone w podejściu jakościowo-ilościowej analizy zawartości i objęło zróżnicowany korpus materiałów publikowanych w mediach internetowych (m.in. media ogólnopolskie, lokalne, branżowe, publiczne oraz komunikaty instytucjonalne i organizacji pozarządowych). Przyjęty klucz kategorizacyjny uwzględnił źródło przekazu, zakres definiowania edukacji włączającej oraz dominującą tematykę publikacji. Analizie poddano także obecność określonych ram interpretacyjnych (framing), takich jak ujęcie normatywne, problemowe, eksperckie czy wydarzeniowe.

dr hab. Irena Ramik-Mażewska, prof. USz

Uniwersytet Szczeciński

Wywiad narracyjny jako źródło informacji o indywidualnych sposobach doświadczania świata przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną

Osobiste doświadczenia osoby, sposób uczestniczenia w życiu i postawa wobec własnej niepełnosprawności są niezwykle istotne dla sposobów myślenia, usytuowań oraz jednostkowych kolei losów. Jest to obecnie bardzo istotny obszar badań. Odsłania własne strategie radzenia sobie z rzeczywistością, odpowiada na pytanie o skuteczność wielu społecznych rozwiązań, a przede wszystkim na to, na ile osoby z niepełnosprawnością intelektualną same uczestniczą w tych rozwiązaniach oraz na ile ta partycypacja jest aktem własnej woli, a na ile aktywnością (lub jej brakiem) najbliższego środowiska. Odwołując się do własnych doświadczeń badaczka chciałabym wskazać nie tylko na procesualne konteksty narracji, ale odwołać się także do zmiany, której w procesie odkrywania sensów i znaczeń owej narracji doświadcza sam badacz.

dr Agata Rozalska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Murale solidarności czy wizualna polityka pamięci? Reprezentacje wojny w Ukrainie w przestrzeni miejskiej w Polsce

Inwazja Rosji na Ukrainę w 2022 roku uruchomiła w Polsce liczne oddolne praktyki solidarnościowe, których widocznym przejawem stały się murale poświęcone Ukrainie. Street art, funkcjonujący na styku estetyki, polityki i pamięci, może być traktowany jako wizualny komentarz społeczny oraz forma symbolicznego reagowania na wydarzenia o charakterze nie tylko traumatycznym, ale też przełomowym.

Celem mojego wystąpienia jest interpretacja murali poświęconych Ukrainie powstających w polskich miastach jako elementów wizualnej polityki pamięci oraz praktyk symbolicznego konstruowania wspólnoty solidarności. Interesuje mnie, w jaki sposób murale wytwarzają narracje dotyczące wojny, bohaterstwa, cierpienia oraz relacji polsko-ukraińskich, a także jak wpisują się w procesy nadawania znaczeń przestrzeni miejskiej. Punktem odniesienia są dla mnie badania nad wizualnymi reprezentacjami wojny prowadzone w ramach socjologii wizualnej, w tym prace Tomasza Ferenca dokumentujące graffiti i murale powstające w przestrzeni publicznej Ukrainy. O ile w jego badaniach sztuka uliczna stanowi świadectwo doświadczenia wojny z perspektywy społeczeństwa ukraińskiego, o tyle proponowane przeze mnie ujęcie koncentruje się na tym, jak konflikt zbrojny jest wizualizowany w naszym kraju.

Analiza opiera się na jakościowym materiale empirycznym obejmującym dokumentację fotograficzną murali powstałych w Polsce po 2022 roku, analizę kontekstów ich powstania oraz indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzone z twórcami tych murali. W badaniu wykorzystuję narzędzia socjologii wizualnej i interpretatywnej analizy obrazów, traktując murale jako element kultury wizualnej współtworzącej społeczne rozumienie wojny. Ramę teoretyczną stanowią dla mnie studia nad pamięcią zbiorową oraz koncepcja produkowania przestrzeni miejskiej.

dr Magdalena Sawczuk

Uniwersytet Jagielloński

Doświadczenia interesariuszy instytucji kultury z perspektywy podejścia wielopodmiotowego – możliwość zastosowania modelu „plastra miodu”

W konkurencyjnej i coraz bardziej zmiennej sytuacji otoczenia, organizacje poszukują nowych sposobów zarówno na wyróżnienie się, jak i zapewnienie sobie stabilnej pozycji. Jednym z kluczowych zagadnień staje się kreowanie doświadczeń, ale także ich badanie oraz działanie w celu ulepszenia oferty. Chociaż zagadnienie bywa niekiedy określane jako trudne do zdefiniowania, jednocześnie pojawiają się propozycje modeli, które można zastosować do ich zbadania. Jednym z nich jest model „plastra miodu”, który składa się z siedmiu elementów budujących doświadczenie użytkowników. Celem artykułu jest eksploracja tego modelu z perspektywy możliwości zastosowania go do działań badawczych w instytucjach kultury i muzeach.

dr Agnieszka Skotnicka

Być usłyszanym: uczestnicy badań jakościowych wobec nadziei na zmianę społeczną

Wystąpienie lokuje się w refleksji nad uczestnikami badań jakościowych jako podmiotami sprawczymi, dla których udział w badaniu wiąże się z oczekiwaniem artykulacji doświadczeń oraz możliwości zmiany społecznej. W perspektywie biograficznej doświadczenia ujmowane są jako nośniki znaczeń odsłaniających mechanizmy marginalizacji. Kluczowe staje się pytanie o dalsze losy tych głosów oraz odpowiedzialność badacza za ich społeczną widzialność i uznanie. W tym ujęciu badanie staje się przestrzenią nie tylko poznania, lecz także warunków możliwości bycia usłyszanym.

dr Agnieszka Stachnik

Uniwersytet Wrocławski

Między badaniem a nauczaniem: dylematy badacza-nauczyciela w procesie design thinking z najmłodszymi uczniami

Wystąpienie dotyczy doświadczeń oraz refleksji wynikających z opracowania innowacji pedagogicznej pt. „Time4English - pakiet edukacyjny wspomagający rodziców uczniów klas młodszych we wspieraniu dzieci w nauce języka angielskiego”, opartej o proces design thinking, realizowanej w ramach programu PoPojutrze 2.0. W centrum rozważań znajduje się szczególna pozycja badacza-nauczyciela, funkcjonującego jako projektant procesu dydaktycznego szkolnego i pozaszkolnego. Taka podwójna rola generuje szereg napięć – zarówno metodologicznych, jak i etycznych. Szczególna uwaga poświęcona zostaje dylematom, takim jak: równowaga między kierowaniem a podążaniem za dzieckiem, kwestia zgody i świadomego uczestnictwa najmłodszych w badaniu, a także napięcie między celami edukacyjnymi a badawczymi. Analizowane jest również usytuowanie badacza-edukatora jako uczestnika i obserwatora jednocześnie, co wiąże się z koniecznością ciągłej autorefleksji i transparentności działań. Prezentacja ma charakter refleksyjno-analityczny i opiera się na doświadczeniach z realizacji projektu, stanowiąc przyczynek do dalszej dyskusji nad rolą nauczyciela jako badacza oraz nad potencjałem design thinking w edukacji najmłodszych uczniów. Design thinking, jako podejście zorientowane na użytkownika (w tym przypadku dziecko i rodzica), kładzie nacisk na empatię, współtworzenie oraz interakcyjność procesu. Wprowadzenie tej metody do edukacji wczesnoszkolnej otwiera nowe możliwości angażowania dzieci w proces uczenia się, ale jednocześnie rodzi pytania o granice autonomii ucznia, zakres jego realnego wpływu oraz odpowiedzialność nauczyciela-badacza za przebieg i efekty działań.

mgr Piotr Statucki

Uniwersytet Łódzki

Badacz dzikich wysypisk a nieuchwytny sprawca

Referat opiera się na doświadczeniach z pracy zespołu badawczego w projekcie „Dziki wysypiska – wytwarzanie ładu i nieładu społecznego w przestrzeni miejskiej” (projekt finansowany przez NCN, UMO-2023/51/B/HS6/02545). Odpady porzucane w tej przestrzeni stanowią materialne ślady działań konkretnych osób. Biorąc pod uwagę specyfikę badania, nie mamy możliwości uzyskać informacji bezpośrednio od nich. W pracy terenowej jedynie oglądamy i dokumentujemy porzucone śmieci. Te „rzeczy nie-na-miejscu” – stare ubrania, sprzęty domowe, odpady budowlane – pozwalają rekonstruować motywy działania sprawców, które pozostają jedynie częściowo dostępne badaczowi.

Kontakt z takimi śmieciami wywołuje w nas silne reakcje emocjonalne: niezrozumienie, sprzeciw, frustrację. Podobne emocje odnajdujemy w analizowanych materiałach telewizyjnych dotyczących dzikich wysypisk w Łodzi – zarówno po stronie dziennikarki prowadzącej program, jak i mieszkańców oraz mieszkańek miasta. W medialnych narracjach sprawca zaśmiecania bywa opisywany jako „flejtuch”, ktoś postępujący w sposób nielogiczny i niemoralny. Taki obraz rzeczywistości przesłania jednak systemowe uwarunkowania problemu, takie jak skomplikowane i zmienne regulacje dotyczące segregacji odpadów. Uwzględnienie tego rodzaju

uwarunkowań zbliża nas do zrozumienia, dlaczego część osób decyduje się na nielegalne deponowanie odpadów. Pewien znaczący wgląd w motywy sprawców zapewniła nam kwerenda akt sądowych dotyczących spraw o zanieczyszczanie lub zaśmiecanie miejsc publicznych. Akta te pokazują, że za rozpatrywanymi przez sąd sprawami stoją rozmaite sytuacje, niekoniecznie wynikające ze złej woli sprawców. Wiele przypadków dotyczy też wyrzucania drobnych śmieci, co prowadzi do pytania o zasadność prowadzenia postępowań sądowych przy tego typu wykroczeniach oraz wykrywalność poważniejszych zdarzeń. Jednocześnie lektura akt nie prowadzi do prostych ocen samych obwinionych, gdyż ujawnia pozycję osób, które niejednokrotnie znajdują się w niekorzystnej sytuacji materialnej, doświadczają bezdomności, nadużywają alkoholu. Sprawy, które trafiają do sądów, nie są reprezentatywne dla całego zjawiska, ale zapewniają nowe spojrzenie na problem. Liczymy, że analiza procesu wytwarzania ładu i nieładu społecznego w relacji między mieszkańcami, porzucanymi odpadami oraz innymi aktorami ludzkimi i nie-ludzkimi pozwoli wypracować skuteczniejsze sposoby przeciwdziałania powstawaniu nielegalnych wysypisk w miastach.

dr hab. Mariusz Szajda, prof. US

Uniwersytet Szczeciński

Dzieło sztuki jako przestrzeń wychowania. Metoda identyfikacji wartości na drodze aksjologii semiologiczno-ikonograficznej w badaniach pedagogicznych

Współczesna pedagogika podkreśla znaczenie wartości jako jednego z podstawowych wymiarów procesu wychowania. Jednocześnie kultura i sztuka stanowią istotną przestrzeń ich przekazu, w której wartości obecne są nie tylko w warstwie treściowej, lecz także w strukturze znaków, symboli oraz kodów wizualnych. Jednym z istotnych problemów badawczych pozostaje zatem sposób ich identyfikacji i interpretacji w przekazach wizualnych.

dr hab. Beata Szluz, prof. UR

Uniwersytet Rzeszowski

Publiczna troska vs. „prywatna opieka”. Wsparcie opiekunów rodzinnych osób z zaburzeniami psychicznymi

Opieka nad osobą z zaburzeniem psychicznym jest nie tylko wyczerpująca fizycznie i emocjonalnie, ale może też wiązać się z wysokimi kosztami finansowymi. Opieka nad osobą w zaburzeniu psychicznym naraża opiekunów na wysokie ryzyko obniżenia jakości życia, szczególnie dotyczy to opiekunów rodzinnych, którzy są emocjonalnie związani z pacjentem. Celem było rozpoznanie i przedstawienie ich społecznego świata na podstawie narracji będącej subiektywną rekonstrukcją ich historii życia. Do badań wykorzystano autobiograficzny wywiad narracyjny, zaproponowany przez F. Schütza, który opracował metodę jako spójną koncepcję badań biograficznych. Zebrany materiał empiryczny (25 wywiadów) został poddany analizie, umożliwiając udzielenie odpowiedzi na postawione pytania i sformułowanie wniosków, co pozwala na wzbogacenie posiadanej wiedzy o jakościowy aspekt analizy.

dr hab. Oskar Szwabowski, prof. UP

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

dr hab. Piotr Zańko, prof. UP

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

„Miłość to nie pluszowy miś”. Punkowe dociekania jako zaangażowana przemoc emancypacyjna

Podczas wystąpienia omówimy dwie odmiany przemocy: policyjną i emancypacyjną, które są związane z kreowaniem-poznawaniem świata. Punkowe dociekania odwołują się do przemocy emancypacyjnej, która jest naszym zdaniem konieczna do kreowania sprawiedliwego świata. Przemoc emancypacyjna ma charakter pedagogiczny i polityczny. W wymiarze pedagogicznym wytrąca ona podmiot z narzuconej tożsamości i utrwalonych schematów poznawania i działania w świecie. W wymiarze politycznym przeciwdziała wyciszaniu głosów uciszonych podmiotów ludzkich i nie-ludzkich. Wykażemy, że przemoc emancypacyjna jest niezbędna dla prodemokratycznego zaangażowania badań. Punkowe dociekania nie odzwierciedlają świata, nie są wpisane w teorię odbicia, ale produkują świat przez praktyki etyczno-onto-epistemologiczne. Mają charakter performatywny, który w produkcji świata posługuje się „wrażliwym młotkiem”.

dr Małgorzata Świerk

Akademia Humanitas w Sosnowcu

Cierpienie w kontekście wychowania. Analiza zagadnienia na przykładzie doświadczeń rodziców dzieci z niepełnosprawnością

W referacie podejmuję problematykę cierpienia w kontekście wychowania, analizowaną na przykładzie doświadczeń rodziców dzieci z niepełnosprawnością. Punktem wyjścia jest założenie, że cierpienie stanowi jedno z fundamentalnych doświadczeń ludzkiej egzystencji, a zarazem kategorię wymagającą pogłębionej refleksji pedagogicznej. Wystąpienie koncentruje się na ukazaniu związku pomiędzy cierpieniem, rozwojem człowieka oraz procesem wychowania, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia doświadczeń biograficznych i środowiska rodzinnego w kształtowaniu sposobów radzenia sobie z sytuacjami granicznymi. W referacie przedstawiam cierpienie nie tylko jako doświadczenie destrukcyjne, lecz również jako możliwą przestrzeń przemiany wewnętrznej, dojrzewania, przewartościowania oraz odkrywania sensu. Szczególne miejsce zajmuje analiza narracji rodziców dzieci z niepełnosprawnością, których biografie odsłaniają złożoność przeżywanego cierpienia oraz rolę zasobów wyniesionych z dzieciństwa, takich jak miłość, więzi rodzinne, system wartości czy obecność znaczących innych. Jednocześnie wskazano, że negatywne doświadczenia wychowawcze mogą osłabiać zdolność jednostki do radzenia sobie z cierpieniem w życiu dorosłym. Podjęta problematyka ma znaczenie zarówno poznawcze, jak i praktyczne. Pozwala bowiem lepiej zrozumieć człowieka w sytuacji cierpienia, a także formułować wskazania dla pedagogiki dotyczące wychowania do dojrzałego przeżywania doświadczeń trudnych i nieuniknionych. Referat ma również wymiar refleksyjny i etyczny — skłania do namysłu nad tempem współczesnego życia, nad obecnością cierpiących ludzi w naszym otoczeniu oraz nad potrzebą większej wrażliwości, empatii i powściągliwości w ocenianiu drugiego człowieka.

dr Dagmara Tarasiuk

Uniwersytet Łódzki

O (nie)stawianiu się badaczką/badaczem. Refleksyjne poznawanie metodologii badań jakościowych

W trakcie referatu zaprezentuję autorski projekt dydaktyczno-badawczy realizowany na zajęciach z metodologii badań jakościowych na studiach zaocznych, którego celem jest analiza procesu „(nie)stawiania się badaczem jakościowym”. Projekt opiera się na założeniu, że uczenie się metod jakościowych dokonuje się nie tylko poprzez teorię, lecz przede wszystkim poprzez praktykę badawczą oraz autorefleksję nad doświadczeniem badawczym. Studenci, prowadząc pogłębione wywiady z innymi badaczami, realizując obserwacje terenowe oraz, przede wszystkim, pisząc dzienniki badawcze, w których dokumentują swoje doświadczenia terenowe, refleksje po zajęciach oraz momenty przełomowe, niepewności i rozterki związane z konstruowaniem tożsamości badacza, uczestnicząc w dydaktycznym laboratorium angażującym całą grupę, w tym mnie – prowadzącą zajęcia. Wraz ze studentami także zapisuję swoje refleksje, które dotyczą przede wszystkim procesu nauczania i obserwowania zmieniającej się świadomości badawczej studentów. Wszystkie dzienniki są ogólnodostępne dla uczestników

projektu i wzajemnie komentowane zarówno w plikach tekstowych jak i podczas dyskusji warsztatowych. Referatem pragnę zaprosić do dyskusji nad potencjałem, ale i ograniczeniami refleksyjnych i performatywnych form nauczania metodologii badań jakościowych, w których wiedza metodologiczna nie jest jedynie przekazywana, lecz współtworzana w działaniu

dr Krystian Tuczyński

Uniwersytet Rzeszowski

Między adaptacją a dojrzałością. O jakościowym rozumieniu e-learningu akademickiego po pandemii

Pandemia COVID-19 przyspieszyła cyfrową transformację szkolnictwa wyższego, jednak okres postpandemiczny ujawnił, że sama stabilizacja praktyk e-learningowych nie oznacza jeszcze ich pełnej dojrzałości dydaktycznej i instytucjonalnej. Na podstawie badań własnych prowadzonych wśród studentów i nauczycieli akademickich można zauważyć, że obie grupy funkcjonują w środowisku e-learningowym odmiennie: studenci częściej są w nim „zanurzeni” operacyjnie i użytkowo, natomiast nauczyciele akademicy częściej ujawniają wyższy poziom refleksyjnego rozumienia modeli e-learningu, przy jednoczesnej selektywności praktyk dydaktycznych. Wyniki wskazują również na szczególne znaczenie takich obszarów, jak jakość kursów asynchronicznych, model hybrydowy, wsparcie instytucjonalne oraz cyberbezpieczeństwo jako warunek zaufania do środowiska cyfrowego. Proponowane wystąpienie ma charakter interpretacyjno-problemowy i stanowi próbę przesunięcia akcentu z diagnozy ilościowej ku jakościowemu rozumieniu doświadczeń uczestników e-learningu akademickiego. Punktem wyjścia jest pytanie nie tylko o to, jak często i w jakim zakresie badani korzystają z e-learningu, lecz przede wszystkim o to, jak rozumieją jego sens, jak negocjują jego miejsce w dydaktyce akademickiej oraz jakie znaczenia przypisują jakości, elastyczności, bezpieczeństwu i relacji z instytucją. W tym sensie e-learning po pandemii staje się interesującym polem dla badań jakościowych: ujawnia napięcia między technologiczną adaptacją a dydaktycznym sensem, między indywidualnym doświadczeniem a ramami organizacyjnymi uczelni, a także między pozorną normalizacją a nadal obecnymi nierównościami i lukami jakościowymi. Wystąpienie wpisuje się w temat sympozjum, ponieważ pokazuje, że badania jakościowe mogą odegrać kluczową rolę w interpretacji postpandemicznej rzeczywistości edukacyjnej: pozwalają uchwycić nie tylko stan zjawiska, ale także jego sens, napięcia i ukryte mechanizmy. To właśnie na styku poznania i zaangażowania odślania się pytanie o to, czy e-learning w szkolnictwie wyższym stał się już trwałym środowiskiem uczenia się, czy nadal pozostaje jedynie technologicznie sprawnym, lecz nie w pełni domkniętym projektem dydaktycznym.

dr Tomasz Warchoń

Uniwersytet Rzeszowski

Jak uczniowie postrzegają rozwój swoich kompetencji cyfrowych? Jakościowa analiza doświadczeń edukacyjnych w szkole i poza szkołą

Współczesne środowisko życia i uczenia się uczniów szkół podstawowych jest silnie nasycone technologiami cyfrowymi, które stają się nie tylko narzędziem komunikacji, rozrywki i zdobywania informacji, lecz także przestrzenią rozwoju zróżnicowanych kompetencji. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera rozpoznanie, w jaki sposób sami uczniowie postrzegają proces rozwijania własnych kompetencji cyfrowych oraz jakie znaczenie przypisują doświadczeniom zdobywanym w szkole i poza nią. Celem opracowania jest ukazanie subiektywnych sposobów rozumienia rozwoju kompetencji cyfrowych przez uczniów oraz identyfikacja tych doświadczeń edukacyjnych, które w ich ocenie mają największy wpływ na kształtowanie wiedzy, umiejętności i postaw związanych z funkcjonowaniem w środowisku cyfrowym.

dr Dominika Winogrodzka

Uniwersytet Jagielloński, Fundacja Dziewczyny w Spektrum

Neuroinkluzywne badania społeczne. Perspektywa badaczki-autystki z realizacji badań partycypacyjnych z osobami autystycznymi

Czym są neuroinkluzywne badania społeczne i jakie założenia metodologiczne za nimi stoją? Jak projektować badanie, aby zadbać o neurokomfort osób uczestniczących, osób realizujących badanie oraz własny jako osoby koordynującej projektem? W jaki sposób neuroprzyjazność wpływa na procedury badawcze? Podczas swojego wystąpienia z perspektywy badaczki-autystki pokażę, w jaki sposób różne zasady neuroinkluzyjności, takie jak partycypacja osób autystycznych, transparentność procedur oraz dostosowanie form komunikacji, wpływają na przebieg procesu badawczego, relacje z osobami współtworzącymi badanie oraz wytwarzanie wiedzy łączącej cele poznawcze z wymiarem (samo)rzecznym. Szczególną uwagę poświęcę własnej pozycji badawczej: temu, co oznacza prowadzenie badań po pierwsze – jako osoba autystyczna, po drugie – w neuroodmiennym zespole konsultacyjno-badawczym, po trzecie – z osobami z neuromniejszości. Ta wielowymiarowa perspektywa – perspektywa badaczki i osoby dzielącej doświadczenia z osobami współtworzącymi badanie – otwiera dostęp do ważnych informacji, a zarazem wymaga stałej refleksji nad granicami między zaangażowaniem a dystansem badawczym, a także między mówieniem z własnej pozycji a reprezentowaniem doświadczeń innych osób. Prezentacja oparta będzie na doświadczeniach pochodzących z dwóch projektów badawczych: „Grupy samopomocowe w życiu osób autystycznych” (ROSA), realizowanego we współpracy z Fundacją Dziewczyny w Spektrum, oraz „Autystki w akademii”, realizowanego na Uniwersytecie Jagiellońskim.

dr Katarzyna Wyrzykowska

Polska Akademia Nauk

Między ich doświadczeniem a naszymi kategoriami: klasa społeczna i hierarchia kulturowa w badaniach jakościowych

Głównym celem wystąpienia jest pokazanie relacji między kategoriami analitycznymi stosowanymi w naukach społecznych a sposobami, w jakie uczestnicy życia społecznego rozumieją i opisują własną rzeczywistość. W wielu obszarach socjologii badacze posługują się zestawem pojęć i definicji, które pełnią funkcję narzędzi opisu i interpretacji zjawisk społecznych. Nie zawsze jednak odpowiadają one kategoriom używanym przez samych badanych. Część z nich nie funkcjonuje w codziennym języku, bywa dla uczestników badań niejasna lub jest rozumiana w sposób odmienny od znaczenia nadawanego jej w analizach socjologicznych. Rodzi to pytanie o status wytwarzanej wiedzy: na ile w rezultacie procesu badawczego opisujemy rzeczywiście istniejące praktyki i sposoby porządkowania świata społecznego, a na ile reprodukowujemy aparat pojęciowy dyscypliny, który może być częściowo „odklejony” od doświadczeń badanych? Punktem wyjścia do refleksji są dwa pojęcia szeroko wykorzystywane w badaniach nad stratyfikacją społeczną: klasa społeczna oraz hierarchia kulturowa. Materiałem empirycznym dla tej refleksji jest badanie jakościowe zrealizowane w ramach projektu „Dystynkcje muzyczne. Gust muzyczny i stratyfikacja społeczna a procesy kształtowania się stylów życia Polaków”, uzupełnione o wnioski z innych badań jakościowych nad praktykami kulturowymi i nierównościami społecznymi. Analiza koncentruje się na napięciu między językiem badacza a językiem badanych oraz na sposobach, w jakie respondenci negocjują, omijają bądź reinterpretują przypisywane im kategorie analityczne.

Celem wystąpienia jest przedstawienie możliwych strategii radzenia sobie z tym problemem w badaniach jakościowych, takich jak refleksyjna praca z kategoriami analitycznymi czy traktowanie rozbieżności między językiem nauki a językiem codzienności jako danych analitycznych. Proponowane podejście pozwala lepiej uchwycić relację między aparatem pojęciowym socjologii a codziennymi doświadczeniami badanych.

mgr Konrad Wysocki

Uniwersytet Warszawski

Czy można śmiać się z materiału badawczego? Etyka badań nad obyczajowością seksualną

Referat podejmuje problem związku emocjonalnego badacza z materiałem empirycznym, ze szczególnym uwzględnieniem badań nad seksualnością i obyczajowością. Punktem wyjścia są komentarze internetowe pod artykułami prasowymi dotyczącymi publicznych zachowań seksualnych, materiał stanowiący część projektu

doktorskiego. Komentarze te obfitują w przesadę, ironię i moralne oburzenie, a ich analiza wywołuje u badacza zróżnicowane reakcje emocjonalne – od zażenowania po rozbawienie.

Proponuję potraktowanie śmiechu jako narzędzia refleksyjnego. Interpretuję go przez pryzmat metamodernizmu – rozumianego jako tryb myślenia oparty na oscylacji między dystansem a zaangażowaniem, krytyką a potrzebą sensu, ironią a szczerością. W tym ujęciu reakcja humorystyczna przestaje być oznaką powierzchowności czy braku szacunku wobec przedmiotu badań, a staje się pełnoprawną postawą poznawczą. Referat stawia dwa powiązane pytania: jak kategoryzować śmiech pojawiający się w kontakcie z materiałem dotyczącym obyczajowości seksualnej oraz jaką funkcję pełni on w procesie interpretacji? Refleksja nad śmiechem jest tu próbą opisanego szczególnego rodzaju reakcji badawczej, sytuującej się na przecięciu dystansu interpretacyjnego i etycznego zaangażowania wobec badanego zjawiska.

dr Małgorzata Zaborniak-Sobczak

Uniwersytet Rzeszowski

Kierunki transformacji poradni psychologiczno-pedagogicznych – analiza jakościowa

Celem badań prowadzonych w nurcie badań jakościowych była analiza kierunków transformacji poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego w Polsce w latach 2013–2026, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w zadaniach poradni oraz roli specjalistów. Badanie osadzono w paradygmacie interpretatywnym i przeprowadzono z wykorzystaniem jakościowej analizy dyskursu publikacji naukowych oraz raportów eksperckich. Wyniki wskazują na przejście od modelu diagnostyczno-orzeczniczego w kierunku modelu wspierającego i systemowego, szczególnie po reformie z 2013 roku. Zmiany te mają charakter kumulatywny – nowe zadania nie zastępują wcześniejszych, lecz się na nie nakładają. W konsekwencji wyłania się model „hybrydyzacji instytucjonalnej”, w którym współistnieją różne logiki działania: diagnostyczna, edukacyjna, administracyjna i terapeutyczna. Transformacji ulega także rola specjalistów, którzy funkcjonują jako wielozadaniowi profesjonalści, łączący funkcje diagnostyczne, konsultacyjne i terapeutyczne. Jednocześnie analiza ujawnia istotne ograniczenia systemowe, takie jak przeciążenie zadaniowe oraz niedobory kadrowe. Wnioski wskazują, że poradnie znajdują się w fazie przejściowej transformacji, wymagającej dostosowania zasobów do rosnących oczekiwań systemowych.

mgr Karolina Zając

Uniwersytet Warszawski

Słowo/obraz – fotografia jako motyw i model narracji w literaturze

Referat poświęcony jest problemowi relacji fotografii i literatury ze szczególnym uwzględnieniem obecności fotografii we współczesnych tekstach literackich.

Wystąpienie opiera się na jakościowej, interpretacyjnej analizie wybranych utworów literackich, w których pojawia się motyw fotografii lub strategii opisu nawiązujące do praktyk wizualnych charakterystycznych dla tej dziedziny, takich jak kadrowanie, fragmentaryczność czy zamrożenie chwili. Referat koncentruje się na sposobach konstruowania narracji o przeszłości, pamięci i wiwifikacji za pomocą fotograficznych narzędzi. Literatura może być w tym ujęciu traktowana jako przestrzeń refleksji nad społecznymi i kulturowymi znaczeniami obrazu fotograficznego. W omawianej relacji istotna jest również kwestia sposobu wzajemnego przejmowania i przekształcania strategii przedstawiania. Szczególnie ważną rolę w tym kontekście odgrywa metafora, która pozwala opisywać doświadczenie obrazu za pomocą języka literackiego, jednocześnie ujawniając niedostępne bez niej sposoby myślenia o fotografii. Celem wystąpienia jest pokazanie, że fotografia pełni w literaturze nie tylko funkcję estetyczną, lecz przede wszystkim interpretacyjną. Proponowanej ujęcie wpisuje się w interdyscyplinarne badania nad kulturą wizualną oraz w jakościowe analizy dialogu między fotografią a literaturą w refleksji humanistycznej.

dr Dorota Żuchowska-Skiba

Uniwersalne projektowanie i dostępność - wyzwania badań partycypacyjnych z osobami z niepełnosprawnościami

Rozwój technologii cyfrowych oraz transformacja rynku pracy są często przedstawiane jako szanse na zwiększenie dostępności i włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami. Technologie wspomagające, narzędzia komunikacyjne oraz możliwość pracy zdalnej mogą poszerzać autonomię i uczestnictwo w życiu zawodowym. Jednocześnie doświadczenia osób z niepełnosprawnościami wskazują, że technologie nie zawsze realizują obietnicę równości – rozwiązania projektowane bez uwzględnienia perspektywy użytkowników bywają niedostosowane, a czasem utrwalają istniejące formy wykluczenia.

W tym kontekście rośnie znaczenie badań partycypacyjnych, które zakładają aktywne włączanie uczestników w proces tworzenia wiedzy. Wystąpienie opiera się na analizie jakościowych badań nad doświadczeniami zawodowymi osób z niepełnosprawnościami w warunkach cyfryzacji pracy. Szczególną uwagę poświęcono relacjom badacz–uczestnik oraz wyzwaniom w procesie badawczym. Analiza wypowiedzi uczestników ujawnia, że technologie mogą pełnić funkcję zarówno włączającą, jak i wykluczającą, w zależności od kontekstu społecznego i sposobu projektowania. Włączenie uczestników w interpretację wyników pozwala traktować ich nie tylko jako źródło danych, lecz jako współtwórców wiedzy, co przesunęło akcent z projektowania „dla użytkowników” na projektowanie „z użytkownikami”. Takie podejście wpisuje się w ideę uniwersalnego projektowania, które uwzględnia różnorodność doświadczeń i potrzeb od etapu projektowania rozwiązań technologicznych i społecznych. Celem wystąpienia jest ukazanie znaczenia refleksyjności badacza i etyki zaangażowania w badaniach nad dostępnością oraz włączaniem społecznym, a także wskazanie potencjału i ograniczeń badań partycypacyjnych w tworzeniu wiedzy o projektowaniu dostępnych i inkluzywnych rozwiązań.